

Environmentálne vzdelávanie na gymnáziách

P. Sadloň: Environmental Education in Grammar Schools. Život. Prostr., Vol. 39, No. 1, p. 17 – 19, 2005.

The author as a leading worker and teacher of geography presents the real approach to environmental education at the level of secondary school. The bearing lessons are biology and geography completed by optional lessons, especially ecology. In the sphere of emotional education, the lessons like arts and crafts, ethics and aesthetics are irreplaceable. In other lessons, the implementation of environmental education depends mainly on the approach of teacher and his/her relation to the problem. Overburden of teaching syllabuses incites to formal application of environmental education. With regard to the permanent lack of finances, it is impossible to work in groups, open optional lessons, to organize schools in nature, courses about protection nature and man, and other activities. Optional lessons have disappeared from teaching plans and the blocks of optional lessons supporting environmental education have been reduced. It is in contradiction to the recommendation of the 3rd national conference. In harmony with its conclusions, the cooperation with non-governmental organizations is developed at all stages of education in the form of important and remarkable projects. Coordination of environmental education absents in the sphere of exchange of experiences, promotion of verified projects, and actualization of special information and preparation of new textbooks. Not even after the three years' effort there is a progress in creation of the position of coordinator of environmental education.

Ako riadiaci pracovník a súčasne učiteľ geografie mám možnosť posúdiť z hľadiska praktického výkonu realitu transformácie prijatej koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania a opatrení na pozdvihnutie environmentálneho vedomia obyvateľstva cestou výchovy a vzdelávania.

Na úvod by som uviedol výsledky malej ankety, ktorú som použil pri výučbe geografie. Položil som študentom veľmi jednoduchú otázku: *Aké hľadisko by ste uplatnili pri riešení tatranskej katastrofy?* Z odpovedí vyplynulo, že študenti si v prevažnej miere uvedomujú význam prírodného prostredia tak z pohľadu do minulosti, ako aj súčasného stavu, od ktorého sa odvíja pohľad do budúcnosti. Štatisticky možno ich odpovede zhrnúť:

- *ekologické hľadisko* by jednoznačne uplatnilo 82 % študentov, z toho však až 50 % si myslí, že pravdepodobne sa uplatní *ekonomické hľadisko*,

- za citlivé uplatnenie oboch hľadísk sa vyslovilo 7 % študentov,
- *ekonomické hľadisko* by jednoznačne uprednostnilo 7 % študentov,
- 4 % študentov sa nevedeli k tomuto problému vyjadriť.

Niekoľko konkrétnych odpovedí:

„Uplatnila by som ekologické hľadisko, pretože chcem, aby moje deti a nasledujúce generácie mali také krásne Tatry, ako som ich mala možnosť vidieť ja.“

„Som zástancom ekologického hľadiska, lebo Tatry sú unikát.“

„Pri riešení katastrofy by som použil ekologicko-ochrannárske hľadisko z dôvodu vzájomného prepojenia častkových geosfér, aby neprišlo k ich významnému poškodeniu.“

„Neviem, ktoré hľadisko sa uplatní, ale počula som, že sa tam už rozpredávajú nejaké pozemky, územia... Ja som za ekologické riešenie.“

„Podľa mňa sa uplatní ekonomické riešenie katastrofy, lebo niekto chce na tom zarábať, ale ja som za ekologické riešenie tohto problému.“

Uvedený príklad poukazuje na hlboký vzťah mladšej generácie k prírodnému prostrediu, ale zároveň odhaľuje jej názor na spoločenskú klímu vo vzťahu k riešeniu vzniknutých problémov. Cítiť disproporciu s proklamovanou výchovou a vzdelávaním v školách a reálnou skutočnosťou. Poznanie názorovej hladiny žiakov najvyššieho ročníka ma na jednej strane potešilo, ale na druhej strane poukázalo na istý stupeň nedôvery k správne riešeniu zo strany štátu.

Z dlhodobého sledovania dosahovanej úrovne v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania vyplynulo, že nosnými predmetmi naďalej zostávajú biológia a geografia z hľadiska prenosu odborných informácií, doplnené voliteľnými predmetmi, najmä predmetom ekológia. V oblasti citovej výchovy majú nezastupiteľné miesto také predmety, ako výtvarná, etická a estetická výchova. Pri ostatných predmetoch závisí implementácia environmentálnej výchovy

a vzdelávania najmä od prístupu samotného učiteľa a jeho vzťahu k tejto problematike.

Žiaľ, nenaplnil sa cieľ – vytvorenie dostatočného časového priestoru v jednotlivých predmetoch potrebnou redukciou učiva v učebných osnovách. Napriek tomu, že osnovy aj niektoré učebnice obsahujú dostatočné množstvo podnetov, nevytvoril sa časový priestor na tvorivé narábanie s faktami a vzdelávací proces sa obmedzuje na prenos informácií bez nasledujúceho vytvorenia návyku, resp. uvedomelého konania. Mnohokrát sa snaha o premenu myslenia zmení na snahu dosiahnuť čo najlepšiu známku na základe teoretického prezentovania obsahu.

Predimenzovanosť učebných osnov nabáda k formálnemu uplatňovaniu environmentálnej výchovy a vzdelávania. Do popredia vystupuje neustály nedostatok finančných zdrojov, v dôsledku čoho nemožno otvárať voliteľné predmety, deliť žiakov na skupiny a organizovať mnohé ďalšie aktivity.

Darí sa realizovať opatrenia v oblasti celoživotného vzdelávania, spolupráce škôl s mimovládnyimi organizáciami, organizovania škôl v prírode, kurzov na ochranu človeka a prírody, ako aj tematických exkurzií a projektov. Často sa doslova na kolene prebábajú a rekonštruujú interiéry škôl, a práve vďaka žiakom a učiteľom nás zahraniční partneri vysoko hodnotia. Exteriéry škôl sú skôr odrazom vzťahu žiakov k prostrediu (žiaľ, rovnako kladného, ako aj záporného), ako vzťahu samotného štátu. Prostredníctvom projektu *Infovek* sa darí naplňovať závery v oblasti zvyšovania možností prístupu k najnovším informáciám.

Naďalej však pretrvávajú problémy v oblasti vypracúvania a poskytovania odborných a metodických publikácií učiteľom v súlade s nadpredmetovými učebnými osnovami environmentálnej výchovy a vzdelávania. Periodicitu odborných časopisov často ovplyvňuje nedostatok financií a nedosiahlo sa ani zvýšenie prístupu k odborným informáciám prostredníctvom základných odborných publikácií. Neustále absentuje rekonštrukcia učebných osnov s cieľom redukcie základného učiva na vytvorenie časového priestoru, takého potrebného na budovanie postojovej a citovej stránky environmentálneho vedomia a aspektov environmentálneho zdravia.

Poddimenzovaním financovania niektorých typov škôl sa vytratili z ich učebných plánov nepovinné predmety a zredukovali sa bloky voliteľných predmetov podporujúcich environmentálnu výchovu a vzdelávanie, čo je v rozpore s odporúčaniami 3. národnej konferencie (2001). Do výberu voliteľného predmetu vstúpila svojím spôsobom aj nová koncepcia maturitnej skúšky. Čiastočnou náhradou sa stali krúžky otvorené prostredníctvom vzdelávacích poukazov, napriek

skutočnosti, že hovorí o honorovaní práce učiteľa by bolo skôr výsmechom ako chválou.

Nenaplnené zostalo odporúčanie zaviesť samostatný predmet ako krok k systémovej úrovni postupného vzdelávania, návrh nového učebného plánu dokonca ráta s minimalizáciou povinného rozsahu tak v predmete biológia, ako aj v predmete geografia, čím by sa úplne vytratil celoplošné vyučovanie geoeológie v 3., resp. 4. ročníku gymnázia.

Na všetkých úrovniach a typoch škôl sa rozvíja spolupráca s mimovládnyimi organizáciami premietnutá do mnohých významných a zmysluplných projektov. Naďalej sa však prehlbuje disproporciami medzi požiadavkami zo strany Ministerstva školstva Slovenskej republiky a ekonomickým krytím vykonanej práce.

Prax ukázala, že najlepšie výsledky sa dosahujú nenásilnou súťaživou zážitkovou formou žiakov pod vedením zaniatených učiteľov a ich spolupracovníkov z neziskových mimovládnych organizácií. Hodnota tejto práce sa nedá vyčíslieť, ale určite by nemala zostávať bez náležitého ocenenia, ako je to bežné v učiteľskej praxi.

Hodnotenia a pripomienky školskej inšpekcie k úrovni environmentálnych poznatkov a postojov žiakov základných a stredných škôl, premietnuté do výsledných odporúčaní príslušným inštitúciám, zostali viac-menej bez odozvy. Stále chýba koordinovanie environmentálnej výchovy a vzdelávania v oblasti výmeny skúseností, propagácie overených projektov, aktualizácie odborných informácií a prípravy nových učebníc.

V súvislosti s riešením ekonomických problémov škôl sa otvorene hovorí o „politickom lobingu“ a často sklzávame k tomu, že sa chválime takými praktikami, ako je sponzoring, ktorý sme si zabezpečili prijatím detí solventných rodičov. Ako najbežnejšia forma získavania mimorozpočtových zdrojov na financovanie školských projektov sa používa tlak na rodičov so žiadosťou o paušálny príspevok na realizáciu *Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania*, bez ktorého by ne jeden projekt zostal v zabudnutí už v prípravnej fáze. Práve tu cítiť absenciu garancie štátu za stanovenú koncepciu.

Nedostihol sa pokrok v systemizácii miesta a postavenia koordinátora environmentálnej výchovy

a vzdelávania ako osoby so zníženou vyučovacou povinnosťou a jasnými kompetenciami.

Prvoradou potrebou je urýchlená úprava učebných plánov a obsahová redukcia učebných osnov na vytvorenie potrebného priestoru na projektové vyučovanie. Zároveň treba vytvoriť v rozpočte Ministerstva školstva Slovenskej republiky samostatnú kapitolu na financovanie *Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania* na všetkých úrovniach a typoch škôl. Treba podporiť najmä overené efektívne projekty na ich celoplošné zavedenie do praxe. Závety a odporúčania musia mať jasného adresáta s priebežnými termínmi analýzy dosahovaných výsledkov.

Majme na pamäti, že našou cieľovou skupinou je mladá generácia v rôznych stupňoch a typoch vzdelávania. Buďme dobrými poslucháčmi tých, od ktorých chceme, aby počúvali nás. Ich postrehy a návrhy často nie sú zaťažené prehnanou zodpovednosťou, ani tieňom minulosti.

Foto: I. Jakab a kol. a internetové zdroje

**RNDr. Pavel Sadloň, Gymnázium, Ulica Ladislava Sáru
č. 1, 841 04 Bratislava, riaditel@gymmls.edu.sk**